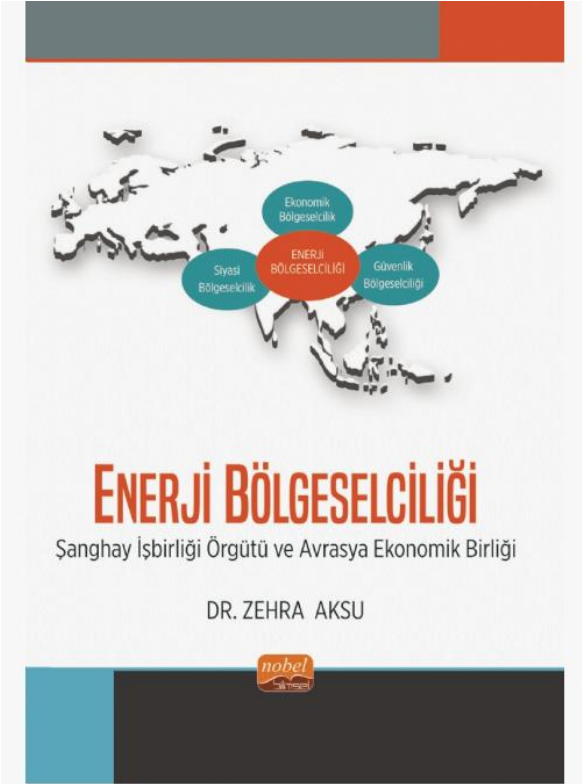

Kitap İncelemesi: Enerji Bölgeselciliği: Şangay İş Birliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği

Book Review: Energy Regionalism: Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Economic Union

Osman ERGÜL

Dr. Ar. Gör., Galatasaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
ORCID: 0000-0002-2159-2143, Email: oergul@gsu.edu.tr

Zehra AKSU

Enerji Bölgeselciliği: Şangay İş Birliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği

Nobel Akademik Yayınları, 2023

244 sayfa.

ISSN: 978-625-398-456-4

Makale Türü / Article Type Kitap İncelemesi / Book Review	Başvuru Tarihi / Submitted 18.09.2025	Kabul Tarihi / Accepted 03.11.2025
Bu makaleye atf için / To cite this article Ergül, O. (2025). Kitap İncelemesi: Enerji Bölgeselciliği: Şangay İş Birliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği. <i>Bölgesel Araştırmalar Dergisi</i> , 9(2), 257-260.		

Uluslararası ilişkiler literatüründe bölge kavramının nasıl tanımlandığı kadar, bölgesel iş birliklerinin kapsamı, kuruluş nedenleri ve farklılaşan dinamikleri de uluslararası sistemin dönüşüm sürecini anlamaya katkı sunan çalışmalar için dikkate değer bir metodolojik ve kavramsal meydan okuma oluşturmaktadır. Bu bağlamda, özellikle karşılaştırmalı bölgeselleşme literatüründe geliştirilen kavramsal ve teorik altyapı, küreselleşme sürecinin evrimi ve uluslararası sistemin işleyişine yönelik eleştirileri tartışmak için farklı perspektifler sunmaktadır. Enerji alanındaki bölgesel iş birliği, altyapı ve kurumsallaşma süreçlerini analiz etmeye odaklanan “enerji bölgeselciliği” kavramı, yeni bölgeselcilik dalgası bağlamında ortaya çıkan geçişken bölgesel sınırlar ve bunların tanımlanma zorluklarına siyasal, ekonomik ve güvenlik boyutlarının ötesinde özgün bir bakış açısı sağlamaktadır.

Enerji güvenliği sorunlarının ülkeleri bölgesel örgütlenmeye yönlendirdiği hipotezi üzerine inşa edilmiş olan ve Avrasya'nın enerji altyapısının bölgesel bütünleşme üzerindeki etkilerini vurgulayan bu çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü bölgeselcilik kavramının tarihsel gelişimini ve enerji ile ilişkisini ele alırken, ikinci bölüm Avrasya'da enerji güvenliği sorunlarının nasıl ortaya çıktığını ve bu sorunların bölgesel iş birliği mekanizmalarını nasıl tetiklediğini açıklamaktadır. Üçüncü bölüm ise Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) enerji alanındaki faaliyetlerine ve bunların “enerji bölgeselciliği” kavramı çerçevesinde değerlendirilmesine ayrılmıştır.

ŞİÖ ve AEB ilişkin vaka incelemeleri üzerinden enerji kaynakları ve güvenlik kaygılarının kurumsal iş birliğini nasıl şekillendirdiği ve bölgesel siyasal düzenleri nasıl dönüştürdüğü sorunsalını “enerji bölgeselciliği” kavramı üzerinden ortaya koyması, karşılaştırmalı bölgeselleşme çalışmalarının yarattığı kavramsal zenginliğe özgün bir katkı sunma iddiasını taşımaktadır. Bununla birlikte, kavramın tanımlanmasına yönelik ortak bir yaklaşımın henüz oluşmaması, karşılaştırmalı bölgeselleşme çalışmalarında sıkça görülen kavramsal karmaşanın burada da kendini gösterdiğini düşündürmektedir. Bu durum, kavramın gelişme aşamasındaki doğasının doğal bir sonucu olarak görülebilse de kavramın sınırlarının daha net çizilmesi özgünlük açısından çalışmayı daha da güçlendirebilirdi.

Kitabın en güçlü yönü, enerji güvenliği ile bölgesel iş birliği arasındaki ilişkiyi bütüncül bir çerçevede ele alması ve genellikle literatürde daha az yer bulan ŞİÖ ile AEB'yi merkeze almasıdır. Bu yaklaşım, “enerji bölgeselciliği” kavramının geniş tanımına katkı sunarken, dar anlamdaki tanımı açısından ise kavramsal karmaşayı tetiklemekte ve çerçevenin daha netleştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Dar anlamda tanımlandığında enerji bölgeselciliği, belirli bir bölge içinde enerji üretimi, taşınması, paylaşımı ve düzenlenmesi etrafında örgütlenen resmi veya gayri resmî kurumları ifade eder. Bu çerçevede AB Enerji Birliği veya Orta Amerika Elektrik Entegrasyonu Sistemi gibi enerji bölgeselciliği örneklerinde enerji arz güvenliği, altyapı bütünleşmesi ve düzenleyici uyum ana hedeflerdir. Şirketler, enerji altyapısı (boru hatları, elektrik şebekeleri vb.), finansal düzenleyiciler ve teknik ağlar temel belirleyici aktörlerdir. AEB ve ŞİÖ enerji odaklı kurumsal yapılar olmasa da enerji gündemi örgütlerin iş birliği pratiklerini ve bölgesel kimlik inşasını etkileyen stratejik bir unsur haline geldiği için enerji bölgeselciliği tartışmalarında dolaylı örnekler olarak

değerlendirilmektedir; bu da çalışmanın kavramın geniş anlamda kullanımına katkı sunma potansiyeli taşımaktadır. Yazarın ortaya koyduğu bu yaklaşım, kavramın dar anlamda enerjiye odaklanmış kurumsal modellerden daha geniş ve jeopolitik temelli yorumlarına olanak verir. Ancak bu geniş tanım, kavramın sınırlarını bulanıklaştırmakta ve her şeyin enerji bölgeselciliği sayılabileceği riskini doğurmaktadır. Bu durum, enerji bölgeselciliğini diğer bölgesel iş birliği türlerinden yazarın kategorizasyonu ile ekonomik siyasi ve güvenlik iş birliklerinden ayıran özgün özelliklerin yeterince netleşmemesine yol açmaktadır.

AEB ve ŞİÖ esas itibarıyla geniş kapsamlı ekonomik ve/veya güvenlik amaçlı bölgesel örgütlerdir. Enerji, bu örgütlerin merkezi bir kurucu unsuru değil, ikincil veya tamamlayıcı bir konudur. AEB ve ŞİÖ’de enerjiyle ilgili düzenlemeler veya ortak kurumsal yapılar (örneğin ortak enerji piyasası, bölgesel enerji düzenleyici kurum gibi) bulunmamaktadır; enerji, daha çok geniş çaplı ekonomi-politik veya jeopolitik gündemin bir parçası olarak ele alınmaktadır. ŞİÖ ve AEB’de bu tür enerji altyapısı odaklı kurumsallaşma, örgüt içi temel karar alma süreçlerinin merkezinde değildir. Enerji politikaları genellikle ikili veya çok taraflı anlaşmalarla yürütülmekte, örgütün kendi kurumsal mekanizmalarının gelişim sürecinde olduğu göz ardı edilmemelidir.

Yazar, çalışmasında bölgede eşitler arası bir ilişki biçiminin olmaması (s.84-85), asimetrik karşılıklı bağımlılık ve Sovyet döneminden miras kalan “path dependency” sorunlarını ele almakta; enerjinin halen kurumsal iş birliğinden ziyade ikili rekabet ve güç dengesi siyasetinin bir parçası olduğuna dikkat çekmektedir. Bu vurgu, yazarın enerji bölgeselciliği kavramını geniş anlamda ele alma tercihinin bilinçli bir seçim olduğunu ve alanın neden bu esnekliğe ihtiyaç duyduğunu göstermek açısından önemlidir.

Çalışma, karşılaştırmalı bölgeselleşme literatüründe sıkça görülen bir sorunu, yani “bölgeselcilik (regionalism) – bölgeselleşme (regionalisation) – bölgesel bütünleşme (integration)” kavramlarının zaman zaman birbirinin yerine kullanılmasını da örneklemektedir. Çalışmanın ilk bölümünde literatüre ilişkin “old” ve “new” regionalism/bölgeselcilik gibi tanımların kimi yerde “eski ve yeni bölgeselleşme (regionalisation)” olarak kullanılması (s.16) ve ardından literatürde “ikinci dalga” olarak adlandırılan “yeni bölgeselcilik/regionalism” kavramının tercih edilmesi (s.17) ve “Enerji bölgeselciliğinin bir bölgeselleşme türü” olarak tanımlanması (s.14), kavramsal ayrımların açıkça ortaya konulmamış olduğunu ve yazarın enerji bölgeselciliğini kullanma ve analiz etme biçiminin gelecekte daha titiz bir kavramsal çerçeveye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bu kavramların daha net ayrıştırılması ve sistematikleştirilmesi, çalışmanın katkısını daha da görünür kılabilirdi. Enerji alanındaki iş birliğinin analizinde kullanılan kavramsal terimlere dair tutarlı bir kullanım ve açıklama alandan olmayan okuyucuların temel yorum ve analiz biçimlerini etkileyecek nitelikte olması nedeniyle önemlidir. Zira “Enerji bölgeselciliği (regionalism)” kavramı, bölgesel enerji iş birliklerini açıklamak amacıyla ortaya atılmış olsa da bölgeselcilik/regionalism–bölgeselleşme/regionalisation–bütünleşme/integration ayrımını bulanıklaştırma riski taşımaktadır. Bölgeselcilik, normatif ve siyasi bir proje olarak bölgesel kimlik inşasını ve kurumsallaşmayı ifade ederken Bölgeselleşme, piyasa süreçleri, altyapı bağlantıları ve aktörlerin etkileşimleri sonucu gelişen fiili bölgeselleşmeyi anlatır. Bölgesel bütünleşme ise kurumsal uyum ve ortak politika

üretimi üzerine odaklanır. Avrasya’da enerji alanında çoğu zaman altyapı projeleri ve ticari etkileşimler üzerinden gelişen süreçler söz konusudur; bu durum “enerji bölgeselciliği” kavramını bu dinamikleri yanlış biçimde normatif bir siyasi proje gibi sunabileceği dikkate alınarak okuyucu da buna dair bir farkındalık yaratılması önemlidir. Yazar çalışmada tanıma dair ayrıma gidiyor olsa da kavramları kullanma biçimi kavramsal karmaşayı tetikler niteliktedir.

Kitabın giriş bölümü konunun tarihsel ve teorik çerçevesini titizlikle kurmakta; bölgeselcilik literatürünün evrimini, enerji güvenliği tartışmalarını ve ampirik çerçeveyi ayrıntılı şekilde açıklamaktadır. Bu yaklaşım, akademik altyapıyı güçlendiren bir özellik olarak dikkat çekerken, daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşma açısından metnin zaman zaman yoğun bulunmasına neden olabilir. Ancak bu durum, eserin doktora tezine yakın akademik niteliğinin doğal bir sonucu olarak görülebilir. Yazarın yeni bir kavramsallaştırma alanına yönelik kısıtlı ama odaklı bir literatür taraması yapması ve enerji bölgeselciliği gibi henüz gelişme aşamasındaki bir kavrama özgün katkı sunması, çalışmayı akademik açıdan değerli ve Türkçe literatürde önemli bir başlangıç noktası haline getirmektedir.

Çalışma, enerji bölgeselciliği kavramının AEB ve ŞİÖ’ye uygulanması, enerji iş birliği ve altyapı bağlantılarının analizi için kavramsal bir altyapı sunması ve kavramın geniş tanımının geliştirilmesi açısından özgün bir katkıdır. Bununla birlikte, enerjinin bu örgütlerde kurucu kimlik unsuru olmaması, iş birliğinin genellikle stratejik veya pragmatik düzeyde kalması ve asimetrik güç ilişkilerinin varlığı kavramın uygulanmasını sınırlamaktadır. Bu nedenle, enerji bölgeselciliği kavramının bu örneklerde “enerji merkezli bir bölgesel inşa” olarak değil, enerji iş birliğinin bölgeselleşmesi (regionalisation) olarak görülmesinin kavramsal gelişime daha fazla katkı sunacağı değerlendirilebilir. Bu noktada bölgeselleşme-bölgeselcilik kavramlarının yanı sıra bölge tanımında değişen paradigmanın da göz ardı edilmemesi gerekir. Enerji bölgeselciliği kavramı bu bağlamda devlet merkezli bölge tanımlamasını güçlendirmektedir. Enerji bölgeselciliği literatürünün gelişiminde, bölge tanımının değişen karakteri ve yeni-yeni bölgeselcilik perspektifine bağlı olarak ortaya konulan bölge tanımlarının da kavramsal gelişim sürecine katkı sunması önem taşımaktadır. Avrasya enerji bölgesi kavramı üzerinden ortaya konulan ihtiyaçlar ve üretilen çözümler ile ortaya konan metodolojik yaklaşım, bu gereklilikleri ve sınırları göstermesi açısından da değerlidir.